

Oliy Harbiy Ta'lim Muassasalarining Harbiy Ta'lim-Tarbiya Jarayonida O'Yinni Modellashtirishning Pedagogik Shart-Sharoitlari

*Xushvaktov Babur Muxitdinovich, O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi Kadrlar
bosh boshqarmasi boshlig'ining o'rinbosari*

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy harbiy ta'lim muassasalari kursantlarini bo'lajak kasbiy faoliyatga tayyorlashda harbiy ta'lim-tarbiya jarayonida o'yinni modellashtirishning pedagogik sharoitlaritini yoritish maqsad qilingan. Shu jumladan, ushbu maqolada hozirgi vaqtda respublikamizning ta'lim tizimida ta'lim sifatini oshirish va uni tashkil etishga yangicha yondashuvni belgilashga qaratilgan modernizatsiya ishlari olib borilayotganligi, yangi avlod kadrlarida diniy bag'rikenglik va millatlararo totuvlik, ma'naviy barkamol, ma'naviy-ruhiy va intellektual, mustaqil fikrlaydigan, qat'iy hayotiy pozitsiyaga ega, demokratik islohotlarni chuqur anglagan va fuqarolik jamiyatini qurishda, Vatanga sodiq yoshlarni tarbiyalash kabi ustivor vazifalar, oliy harbiy ta'lim muassasasi kursantlarini o'qitish modelini amalga oshirish samaradorligi pedagogik sharoitlarning kombinatsiyasi bilan ta'minlash, o'yinni modellashtirishdan foydalanish orqali kursantlarning o'quv va kognitiv faolligini shakllantirish, bilimlarning rivojlanish jarayonini joriy etish, o'yinni modellashtirishdan foydalangan holda mashg'ulotlar o'tkazish kabi ma'lumotlar keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: modernizatsiya, model, simulyatsiya, o'yin simulyatsiyasi, o'yin, texnologiya, kursant, vatanparvarlik, fuqarolik tuyg'usi, bag'rikenglik, pedagogik jarayon, hamjihatlik, to'kislik, pedagogik sharoitlarning kombinatsiyasi farovonlik, oqibat.

Аннотация. Данная статья призвана осветить педагогические условия моделирования игры в военно-учебно-воспитательном процессе при подготовке курсантов высших военных образовательных учреждений к будущей профессиональной деятельности. В том числе в данной статье отмечается, что в настоящее время в системе образования нашей республики проводится модернизационная работа, направленная на повышение качества образования и определение нового подхода к его организации, воспитание в кадрах нового поколения религиозной толерантности и межнационального согласия, гармоничного, духовно-нравственного и интеллектуального, самостоятельного мышления, твердой жизненной позиции, глубокого понимания демократических реформ и активного участия в построении гражданского общества. Приведены такие данные и приоритеты, как воспитание преданной Родине молодежи, обеспечение эффективности реализации модели обучения курсантов высшего военного образовательного учреждения сочетанием педагогических условий, формирование учебно-когнитивной активности курсантов посредством использования игрового моделирования, внедрение процесса познавательного развития, проведение занятий с использованием игрового моделирования.

Ключевые слова: сочетание модернизации, модели, симуляции, игрового моделирования, игры, техники, патриотизма, чувства гражданственности, толерантности, педагогического процесса, сплоченности, прямолинейности, педагогических условий благополучия, следствия.

Annotation. This article aims to highlight the pedagogical conditions for modeling the game in the process of military education and training in the preparation of cadets of higher military educational institutions for future professional activities. Including the fact that this article is currently carrying out modernization work aimed at improving the quality of

education in the educational system of our republic and establishing a new approach to its organization, religious tolerance and interethnic harmony in the cadres of the new generation, spiritual perfection, spiritual and intellectual, independent thinking, has a strict life position, has a deep understanding of democratic reforms and, the effectiveness of the implementation of the model of training cadets of a higher military educational institution has been cited such as providing a combination of pedagogical conditions, the formation of educational and cognitive activity of cadets through the use of Game modeling, the introduction of the process of development of knowledge, training using game modeling.

Keywords: modernization, model, simulation, game simulation, game, technology, cadet, patriotism, sense of citizenship, tolerance, pedagogical process, harmony, concentration, combination of pedagogical conditions well-being, consequence.

Ma'lumki, "O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi 2022-2026 yillarga mo'ljallangan "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmonida [3] yangi avlod kadrlarida diniy bag'rikenglik va millatlararo totuvlik, ma'naviy barkamol, ma'naviy-ruhiy va intellektual, mustaqil fikrlaydigan, qat'iy hayotiy pozitsiyaga ega, demokratik islohotlarni chuqur anglagan va fuqarolik jamiyatini qurishda, Vatanga sodiq yoshlarni tarbiyalash kabi ustivor vazifalar etib belgilandi. Natijada, bo'lajak zaxiradagi ofitserlarni milliy va jangovar ruhda tarbiyalashning pedagogik imkoniyatlari kengaytirildi [3].

O'quv jarayoni tizimini modernizatsiya qilish doirasida ta'limning zamonaviy paradigmasi an'anaviy ta'lim kontseptsiyasidan ta'limda rivojlanayotgan shaxs kontseptsiyasiga o'zgaradi. An'anaviy ta'lim kontseptsiyasi faqat pedagogikaning an'anaviy postulatlariga mos keladigan bilim, ko'nikma va malakalarni egallashni o'z ichiga oladi.

Hozirgi vaqtda respublikamizning ta'lim tizimida ta'lim sifatini oshirish va uni tashkil etishga yangicha yondashuvni belgilashga qaratilgan modernizatsiya ishlari olib borilmoqda. Ushbu jarayon davlat hujjatlarida aks ettirilgan, masalan: O'zbekiston Respublikasining 2023 yil 23 sentyabrdagi O'RQ-637-sonli "Ta'lim to'g'risida"gi [1] va 2018 yil 9 yanvardagi O'RQ-458-sonli O'zbekiston Respublikasining "Mudofaa doktrinasini to'g'risida"gi [2] Qonunlari.

Oliy ta'limda rivojlanayotgan shaxs tushunchasi bilim, ko'nikma va malakalarni egallashdan tashqari, ularni kasbiy sohada muvaffaqiyatli faoliyat uchun qo'llash qobiliyatini anglatadi. Bugungi kunda oliy harbiy ta'lim muassasalarida kasbiy tayyorgarlik kursantga innovatsion yondashuvlar asosida tez o'zgarib turadigan zamonaviy sharoitda paydo bo'layotgan kasbiy muammolarni muvaffaqiyatli hal qilish qobiliyatini rivojlantirishni ta'minlashi kerak. Harbiy mutaxassisni tayyorlash kursantlarga cheklangan vaqt ichida amaliy muammolarni yuqori professional darajada hal qilishga imkon beradigan va kasbiy sohada yuzaga keladigan nostandart muammolarni hal qilish uchun ijodiy salohiyatni rivojlantirishga yordam beradigan bunday pedagogik usullarni ishlab chiqishni o'z ichiga oladi

O'zbekistonda ta'limni jadal modernizatsiya qilish jarayoni turli yo'nalishlarda amalga oshirilmoqda. Masalan, 2019-yil 8-oktyabrda "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi" [8] tasdiqlangan. Unda oliy ta'lim tizimini isloh qilishning ustivor yo'nalishlari belgilab berilgan. Jumladan: zamonaviy bilim va yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlariga ega, mustaqil fikrlaydigan yuqori malakali kadrlar tayyorlashni sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, oliy ta'limni modernizatsiya qilish, ilg'or texnologiyalar asosida ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish bo'yicha strategik vazifalar yuklatilmoqda. Hozirgi vaqtda ofitserlar tarkibini tayyorlashga katta e'tibor qaratilmoqda, oliy harbiy o'quv yurtlari bitiruvchilariga qo'yiladigan talablar doimiy ravishda oshirilmoqda, kasbiy tayyorgarlikni oshirish va takomillashtirish masalalarida yangi vazifalar qo'yilmoqda. Ushbu qoidalarga asoslanib, yangilangan davlat oliy kasb-hunar ta'limi standarti talablari doirasida oliy harbiy ta'lim muassasalarida o'quv jarayonini rejalashtirish va tashkil

etishning yangi, yuqori darajasi talab qilinadi. Shu bilan birga, oliy harbiy ta'lim muassasalari kursantlarining amaliy tayyorgarligiga, ularning bo'lajak kasbiy faoliyati uchun tegishli ko'nikmalarini shakllantirishga alohida e'tibor qaratish lozim.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2022 yil 20 dekabr kuni Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga qilgan murojaatlarida [4] "Ta'lim sifatini oshirish Yangi O'zbekiston taraqqiyotining yakkayu yagona yo'lidir" deb ta'kidladilar. Bu esa, bo'lajak zaxiradagi ofitserlarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda hamda ularning ichki dunyosi va axloqiy majburiyatini oshirishda alohida o'rin egallaydi.

Oliy harbiy o'quv yurtlari bitiruvchilarining faoliyatini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, turli holatlar tufayli ular harbiy oliy o'quv yurtini tugatgandan so'ng harbiy fanlar bo'yicha zarur amaliy ko'nikmalarga ega emaslar. Buning sababi, 2018 yil 9 yanvarda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining "Mudofaa doktrinasi to'g'risida"gi O'RQ-458-sonli qonunni amalga oshirish hisobiga harbiy fanlar tsiklining o'quv soatlari soni bosqichma-bosqich oshirishini talab qiladi.

O'quv-tarbiya jarayonini yangi tashkil etish zaruriyati, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining amalga oshirilayotgan islohotlari va shu munosabat bilan ofitserlar tarkibining tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan tubdan yangi talablar bilan belgilanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev raisligida 2024 yil 2 yanvar kuni mudofaa qurilishi va O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarini rivojlantirish masalalariga bag'ishlangan xizmat yig'ilishi bo'lib o'tdi. Yig'ilishda qo'shinlarning jangovar shayligi va jangovar qobiliyatini yanada oshirish, ularni zamonaviy qurol-yarog' va harbiy texnika bilan ta'minlash, mavjud qurol-yarog' namunalarini modernizatsiya qilish, shuningdek, harbiy xizmatchilar, ularning oila a'zolari va Qurolli Kuchlar faxriylarini ijtimoiy himoya qilish masalalari muhokama qilindi [6].

Oliy harbiy o'quv yurtlarida kursantlarni o'qitish jarayoni Davlat ta'lim standarti talablari doirasida o'quv jarayonini rejalashtirish va tashkil etishda hisobga olinishi kerak bo'lgan maxsus funktsional vazifalarni bajarishga tayyorgarlik bilan uzviy bog'liqdir. Ta'lim tizimini isloh qilish va yangi avlod o'quv dasturlariga o'tish zarurati kursantlarni bo'lajak kasbiy faoliyatga tayyorlash sohasidagi muammolarni hal qilish bilan bog'liq. O'quv jarayonini tashkil etishda kursantlarni yangi avlod standartlari talablarini hisobga olgan holda ham, ofitserlar tarkibini tayyorlashga qo'yiladigan normativ-huquqiy hujjatlar talablarini hisobga olgan holda ham sifatli o'qitish va tayyorlash uchun zarur pedagogik shart-sharoitlar yaratilishi kerak.

Kursantlarni bo'lajak kasbiy faoliyatga muvaffaqiyatli tayyorlash uchun "nazariyadan amaliyotga" postulatiga asoslangan o'qitish printsipini samarali hal qilish uchun biz o'yin imitatsiyasini tanladik, chunki o'quv mashg'ulotlarida yangi mavzularni o'rganish va amaliy mashg'ulotlarda yangi materiallarni birlashtirish jarayonida turli shakl va usullardan foydalangan holda o'yin modellashtirish (ishbilarmon o'yinlar, rolli o'yinlar, imitatsiya o'yinlar, vaziyatli o'yinlar) muhim natija beradi, bu har bir kursantga bo'lajak kasbiy faoliyatida turli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilishga yordam beradi.

Shuning uchun biz o'yin modellashtirishga alohida e'tibor qaratdik. Ammo kursantlarni bo'lajak kasbiy faoliyatga tayyorlashda yuzaga keladigan muammolarni muvaffaqiyatli hal qilish uchun pedagogik sharoitlarni asoslash kerak.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 20-dekabrda Oliy Majlisga va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasida talaba-yoshlarga ta'lim va tarbiya berishda "Avval – inson, keyin esa, – jamiyat va davlat" tamoyilini [7] olishimiz mumkin.

Bizning fikrimizcha, oliy harbiy o'quv yurtlari kursantlarini tayyorlash sifati shaxsga yo'naltirilgan, tizimli va faoliyatga asoslangan yondashuvlarda o'yin imitatsiyasini qo'llash

jarayonida kerakli darajaga ko'tarilishi mumkin; maqsadli, protsessual va natijaviy bloklarni o'z ichiga olgan holda, o'yin modellashtirishning nazariy mohiyatini ochib beradigan oliy harbiy o'quv yurtlari kursantlarini tayyorlash modelini ishlab chiqish.

Vazifalarni o'rganishda hal qilish uchun tadqiqot usullari kompleksi ishlatilgan: muammoning nazariy tahlili va tadqiqot mavzusi; ilg'or pedagogik tajribani o'rganish; ilmiy adabiyotlarni nazariy va uslubiy tahlil qilish; kuzatish; o'yinni modellashtirish masalalari bo'yicha psixologik va pedagogik tadqiqotlar xulosalarini tahlil qilish va tizimlashtirish; oliy harbiy o'quv yurtlari kursantlarini bo'lajak kasbiy tayyorgarlikka tayyorlashda o'yin modellashtirishdan foydalanish natijalarini tahlil qilish faoliyat; tegishli eksperiment maqsadining pedagogik tajribasini umumlashtirish; modellashtirish; pedagogik eksperimentni shakllantirish.

O'yinni modellashtirishdan foydalangan holda oliy harbiy o'quv yurtlari kursantlarini tayyorlash modelini samarali amalga oshirishning pedagogik shartlari quyidagilardan iborat: 1) o'yin modellashtirishdan foydalanish orqali kursantlarning o'quv va kognitiv faolligini shakllantirish; 2) bilimlarning rivojlanish jarayonini joriy etish; 3) axborot va raqamli texnologiyalardan foydalangan holda o'yin modellashtirishdan foydalanish.

O'yin imitatsiyalaridan foydalangan holda kursantlarni bo'lajak kasbiy faoliyatga tayyorlash sifatini oshirish uchun mo'ljallangan pedagogik sharoitlar kursantlarni tayyorlash jarayonini aniqroq ko'rib chiqishga, belgilangan maqsadlarning eksperimental ish jarayonida olingan yakuniy natijaga muvofiqligini aniqlashga imkon beradi.

O'yin modellashtirishdan foydalangan holda oliy harbiy o'quv yurtlari kursantlarini o'qitishning mazmuni, ularning faolligi oshadigan kursantlarning o'quv faoliyatini tashkil etish sifatida qaraladi, professor-o'qituvchi va kursantlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning sifat jihatidan yangi darajasi aniqlanadi, bu kursantlarga o'quv jarayonining to'liq ishtirokchilari bo'lishga imkon beradi va o'qituvchi ularni mustaqil bilim izlashga undaydi.

Shaxsga yo'naltirilgan, tizimli va faoliyatga asoslangan yondashuvlar asosida o'yinni modellashtirish yordamida o'qitish modeli ishlab chiqilgan bo'lib, u quyidagi o'zaro bog'liq bloklarni o'z ichiga oladi: maqsadli, protsessual va samarali. Tabiiy, funktsional jihatdan bog'liq bo'lgan sanab o'tilgan bloklar kompleksi o'yinni modellashtirishdan foydalangan holda o'quv jarayonining nazariy mohiyatini, ichki tuzilishini va mantig'ini ochib berishga imkon beradi. Ushbu jarayon maqsad, vazifalar, printsiplar, tarkib, mezonlar, bosqichlarga ega va mo'ljallangan natijani loyihalash va bashorat qilish uchun nazariy va texnologik asos bo'lib xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Miromonovich ta'kidlaganidek, "Har qanday tahdid va xatarlarga munosib zarba berishga tayyor milliy armiyamiz – xalqimiz, mamlakatimizning ishonchli va mustahkam qalqonidir. Shuning uchun biz hozirgi kunda harbiy kadrlarning jangovar qobiliyati va tayyorgarligi bilan birga, vatanparvarlik tarbiyasiga jiddiy ahamiyat qaratyapmiz. Ya'ni, har bir askar va serjantda, ofitser va generalda, butun shaxsiy tarkibda milliy ruh va g'urur kuchli bo'lishi kerak. Milliy ruh, bu – yengilmas kuch. Milliy ruh kuchli bo'lsa, iroda, jangovar salohiyat ham yuqori bo'ladi. Kelajakda harbiy bo'lishni orzu qiladigan botir farzandlarimiz milliy ruhni, muqaddas Vatan taqdiri uchun mas'uliyat tuyg'usini qayerdan oladi? Vatanimiz boy tarixidan, Amir Temur kabi buyuk ajdodlarimiz jasoratidan oladi. O'z oilasi, mehribon ota-onasi hamda el-yurtimizning ishonchi, g'amxo'rliqi va e'tiboridan oladi. Yoshlarga hamisha o'rnak va namuna bo'lib kelayotgan siz kabi chinakam fidoyi harbiylardan oladi" [5].

Shuning uchun oliy harbiy ta'lim muassasasi kursantlarini o'qitish modelini amalga oshirish samaradorligi pedagogik sharoitlarning kombinatsiyasi bilan ta'minlanadi: o'yin modellashtirishdan foydalanish orqali kursantlarning o'quv va kognitiv faolligini

shakllantirish; bilimlarning rivojlanish jarayonini joriy etish; o'yin modellashtirishdan foydalangan holda mashg'ulotlardan foydalanish.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, ishlab chiqilgan pedagogik sharoitlar oliy harbiy o'quv yurtlari kursantlarining o'yinni modellashtirishdan foydalangan holda biz belgilagan o'quv maqsadini samarali amalga oshirishni ta'minlaydi.

Adabiyotlar

1. Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 23 сентябрдаги УРҚ-637 “Таълим тўғрисида”ги қонуни.

2. Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 9 январдаги УРҚ-458 Ўзбекистон Республикасининг муҳофаа доктринаси тўғрисида”ги қонуни: <https://lex.uz/uz/docs/3495885>

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-sonli “2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning “Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”gi Farmoni: <https://lex.uz/uz/docs/-5841063>

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2022 yil 20 dekabrda 272-sonli Oliy Majlisga Murojaatnomasi.

5. Мирзиёев Ш.М. Миллий Армия ва халқимиз қанча яқин, бир тану бир жон бўлса, шунча қудратли бўлади // Халқ сўзи. – Т., 2018. – 13 январь.

6. <https://president.uz/uz/lists/view/6957>

7. www.nutq.intal.uz

8. <https://lex.uz/ru/docs/-4545884>